

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Studijní program: politologie

Studijní obor: politologie

Autoreferát (teze) dizertační práce

Institucionalizace českého stranického systému po roce 2002

Institutionalization of the Czech Party System after 2002

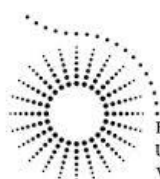
Dizertační práce

PhDr. Vladimír Hanáček

Akademický rok 2018/2019

Školitel: PhDr. Jan Bureš, Ph.D.

Konzultant: PhDr. Petr Just, Ph.D.

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Text autoreferátu

V dizertační práci jsme zaměřili pozornost na vývoj českého stranického systému po roce 2002 z hlediska stupně jeho institucionalizace, resp. její změny v čase. Zajímaly nás jednotlivé dimenze systémové institucionalizace v perspektivě teorie amerického politologa Scotta Mainwaringa. Abychom mohli určit příměji jednotlivé indikátory v rámci těchto dimenzí, museli jsme upřít pozornost na koncepty autorů, které na Mainwaringovu teorii navazují, konkrétně Kuenziové a Lambrightové, Croissanta a Völkela a Jonese, přičemž využitelný rámec pro analýzu, vycházející z jejich přístupů, definoval český politolog Vlastimil Fiala. Zatímco první dimenze institucionalizace odkazuje na úroveň výstupů, tj. na úroveň mezistranické soutěže v podobě stupně voličské volatility, a skrze ní lze tedy identifikovat spíše přítomnost systémové změny než její bezprostřední příčiny, ostatní dimenze pak odkazují spíše k dlouhodobým strukturálním aspektům stranického systému i postavení politických stran jako takových. Především pak z hlediska druhé a čtvrté dimenze institucionalizace stranického systému v Mainwaringově pojetí, tedy stáří relevantních stran a rozvinutosti jejich organizační struktury, jsme identifikovali jak příčiny stability českého stranického systému před rokem 2010, spojené zejména s přítomností tradičních, jasně ideově vyprofilovaných a víceméně historických politických stran, tak ale i proměn formátu českého stranického systému, ke kterým došlo po roce 2010 a které lze v rámci první dimenze postihnout skrze výrazný nárůst vněsystémové volatility a nástup nových aktérů. V rámci druhého kritéria institucionalizace, tj. stáří politických stran v relevantním systémovém postavení, je důležitá právě ona „novost“ těchto aktérů, kdy dvojciferných volebních zisků začaly dosahovat i subjekty existující jen několik let před volbami, v nichž získaly zastoupení v Poslanecké sněmovně.

Zmíněná druhá a čtvrtá dimenze institucionalizace českého stranického systému však zároveň odhalují skutečnost, že příčiny změn institucionalizace českého stranického systému nelze plně postihnout v holistické perspektivě systému jako celku, nýbrž nutno orientovat svojí pozornost i na individuální úroveň, tj. stupeň institucionalizace politických stran jakožto jednotek systému. Zásadní příčiny proměn systémových charakteristik jsou totiž postihnutelné pouze v této perspektivě. S využitím dnes již klasické teorie institucionalizace politických stran v podání Angela Panebianca, její detailněji analyticky propracovanou recepcí v podání autorů Randallové a Svasanda a modifikaci jejich přístupu v podání českého politologa Jakuba Stauberu jsme přikročili k analýze stupně institucionalizace příslušných českých relevantních stran podle čtyř indikátorů ve třech dimenzích. V této rovině jsme dospěli k závěru, že nejzásadnější příčinou krizových tendencí bylo především nedostatečné

zakotvení daných stran ve společnosti z hlediska poměru počtu členů k celkové populaci, promítající se mj. i do roviny stranického financování a nedostatečných výnosů z členských příspěvků, činící dané strany významně závislé na státním financování. Disproporce mezi přístupem k veřejným zdrojům a počtem členů strany posílil fenomény korupce, klientelismu a nepotismu v daných stranách, postupně způsobujících erozi jejich voličské podpory. Tato skutečnost se dotkla především dvou kdysi dominantních pólů českého stranického systému ODS a ČSSD. Naopak výhodou dvou vedlejších pólů KSČM a KDU-ČSL byla jejich dlouhodobě trvající organizační kontinuita, početnější členská základna a v neposlední řadě i omezenější přístup ke státním zdrojům z hlediska držby nižšího počtu mandátů. V případě KDU-ČSL však zásadním faktorem jejího volebního poklesu pod pětiprocentní práh a dočasnou absenci v Poslanecké sněmovně po volbách roku 2010 tvořila vnitřní nejednota, frakční aktivity, secese části stranické elity a založení nové politické strany TOP 09, později disponující relevantním postavením. V případě tzv. páté klouzavé strany je pak nízký stupeň institucionalizace daných stran ve všech dimenzích spojen s jejich periodickou obměnou a nástupem nových subjektů v identickém systémovém postavení.

Nástup nových protestních formací a voličské „krvácení“ tradičních stran v jejich prospěch po roce 2010 pak logicky představuje nejen oslabení stupně institucionalizace systému jako takového, avšak také identifikaci nízkého stupně institucionalizace těchto stran jako takových, který je sice v některých ohledech analogický podobným tendencím v rámci tradičních stran (min. obměňující se páté klouzavé strany), ale ještě se připojuje vysoká míra finanční závislosti daných stran na jednom hlavním patronovi, který navíc personálně splynul s pozicí hlavního lídra strany. Nové subjekty tak představují typ podnikatelských stran či stran-fírem. Navíc dvěma z nich (VV a Úsvit) se nevyhnul ani vnitřní personální a organizační rozklad (nejvíce postihnutelný na úrovni poslaneckého klubu dané strany), který tvořil bezprostřední příčinu jejich politického pádu a ztrátu systémové relevance.

Individuální úroveň analýzy institucionalizace politických stran jakožto jednotek systému nám tak umožňuje snázejí pojmenovat příčiny krizových tendencí, přispívajících k systémové dekonsolidaci, postihnuté v holistické perspektivě systému jako takového. Právě tudy by se mohl ubírat další proces bádání o míře institucionalizace českého stranického systému i v dalším období.

Seznam základní literatury

- Mainwaring, Scott – Torcal, Marianno: *Party system institutionalization and Party system theory after the third wave of democratization (Working Paper #319)*, Helen Kellog Institute, April 2005
- Kuenziová, Michell – Lambrightová, Gina: *Party System Institutionalization in 30 African Countries*, Party Politics, No. 7, 2001
- Jones, Mark, P.: *The role of Parties and Party Systems in policymaking process*, Rice University, Houston, 2005
- Croissant, A. – Völkel, P.: *Party system types and party system institutionalization: comparing new democracies in East and Southeast Asia*, Party Politics, No. 18, 2012
- Strmiska, Maxmilián: Scott Mainwaring a teorie stranických systémů ve třetí vlně demokratizace, *Středoevropské politologické studie*, roč. 1, č. 2, 2000
- Pšeja, Pavel: *Stranický systém České republiky*. Brno: CDK, 2005
- Sartori, Giovanni: *Strany a stranické systémy*. CDK, Brno, 2005
- Fiala, Petr – Strmiska, Maxmilián: *Teorie politických stran*. Společnost pro odbornou literaturu Barrister & Principal, Brno, 2009
- Kitschelt, Herbert: *Formation of Party Cleavages in Post-Communist Democracies*. Party Politics, Vol 1. No. 4. 1995
- Panbianco, Angelo: *Political Parties: organization and power*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, 1988
- Randallová, Vicky – Svasand, Lars: *Party Institutionalization in New Democracies*, Party Politics, roč. 8, č. 1, 2002
- Jarmara, Tomáš: *Politické strany: Institucionalizace, univerzalizace, kartelizace*, Ostravská univerzita, Ostrava, 2013
- Stauber, Jakub: *Organizační vývoj nových politických stran v České republice pohledem teorie institucionalizace*. *Acta Politologica*, roč.7, č. 2, 2015
- Klíma, Michal: *Od totality k defektní demokracii*. SLON, Praha, 2015
- Bureš, Jan – Charvát, Jakub – Just, Petr – Štefek, Martin: *Česká demokracie po roce 1989*, Grada, Praha, 2012

Webové zdroje a zpravodajské servery:

volby.cz
ods.cz
cssd.cz
kscm.cz

kdu.cz
www.top09.cz
anobudelip.cz
Aktuálně.cz
Denik.cz
iDnes.cz
iHNed.cz
iRozhlas.cz
Lidovky.cz
Novinky.cz
Reflex.cz
Respekt.cz

Tištěné zdroje:

Budování státu 1990 – 1996

Rybářová, Lenka: Financování politických stran v České republice (diplomová práce), Katedra politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno, 2006. Dostupné online In: https://is.muni.cz/th/100388/fss_m/Diplomka_text.pdf (říjen 2017)

Publikační, akademická a pedagogická činnost

Publikační činnost - odborné články a recenze:

2010:

- *Typologie českého stranického systému po roce 1989*, Internetový politologický časopis e-Polis, 21. říjen 2010, Online: <http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/540-typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html>
- *Vliv voleb do PS PČR 2010 na český stranický systém*, Internetový politologický časopis e-Polis, 22. říjen 2010, Online: <http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/541-vliv-voleb-do-ps-pcr-na-cesky-stranicke-system.html>

2011:

- *Poslanecké kluby a proliferace stranických aktérů v PS PČR 1992- 1996*, Internetový politologický časopis e-Polis, 20. leden 2011, Online: <http://www.e-polis.cz/pravo/575-poslanecke-kluby-a-proliferace-stranickeho-akteru-v-ps-pcr-1992-1996.html>
- *Volební systém do polského Senátu*, Internetový politologický časopis e-Polis, 27. leden 2011, Online: <http://www.e-polis.cz/komparace/580-volebni-system-do-polskeho-senatu.html>
- *Perspektivy křesťanské politiky v ČR – fragmentace či jednota?*, Člověk – časopis pro humanitní a společenské vědy, 15.4.2011, Online: <http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cisloclanku=2011041503>

2012:

- *Poznámka k Mainwaringově pojetí institucionalizace stranických systémů a jeho relevanci v postkomunistických zemích*, Internetový politologický časopis e-Polis, 21. duben 2012, Online: <http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/725-poznamka-k-mainwaringove-pojeti-institucionalizace-stranickeho-systemu-a-jeho-relevanci-v-postkomunistickych-zemich.html>
- *Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír: Záchrana státu? Úřednické a polopolitické vlády v České republice a Československu (recenze)*, Internetový časopis e-polis, 19.11.2012, Online: <http://www.e-polis.cz/recenze-knih/772-hlousek-vit-a-kopecek-lubomir-zachrana-statu-urednicke-a-polopoliticke-vlady-v-ceske-republice-a-ceskoslovensku.html>
- *Konsociální interpretace EU a jejich vyhlídky do budoucna*, Internetový politologický časopis e-polis, 12.12.2012, Online: <http://www.e-polis.cz/evropska-unie/779-konsocialni-interpretace-eu-a-jejich-vyhličky-do-budoucnosti.html>
- *Institucionalizace českého stranického systému prizmatem teorie Scotta Mainwaringa*, CIVILIA, Odborná revue pro didaktiku společenských věd, roč. 3., č. 2, 2012, s. 102 – 115

2014:

- *Herzmann, Jan – Komárek, Martin: Proč právě Zeman (recenze)*, Internetový časopis e-polis, 15.1.2014, Online: <http://www.e-polis.cz/recenze-knih/834-herzmann-jan-komarek-martin-proc-prave-zeman-recenze.html>
- *Ruczaj, Maciej (ed.): Jagellonské dědictví: Kapitoly z dějin středovýchodní Evropy (recenze)*, Internetový časopis e-polis, 18.8.2014, Online: <http://www.e-polis.cz/clanek/ruczaj-maciej-ed-jagellonske-dedictvi-kapitoly-z-dejin-stredovychodni-evropy-recenze.html>

2015:

- *Míčka, Roman: Znovu jsme se ujali dědictví otců (recenze)*, Internetový časopis e-polis, 26.1.2015, Online: <http://www.e-polis.cz/clanek/micka-roman-znovu-jsme-se-ujali-dedictvi-otcu-recenze.html>
- *Český stranický systém po roce 2013 v sartoriánské perspektivě*, Internetový časopis e-polis.cz, 17.8.2015, Online: <http://www.e-polis.cz/clanek/cesky-stranicky-system-po-roce-2013-v-sartorianske-perspektive.html>

2016:

- *Rojek, Paweł: Prokletí impéria (recenze)*, Internetový časopis e-polis.cz, 6.2.2016, Online: <http://www.e-polis.cz/clanek/rojek-pawe-prokleti-imperia-recenze.html>

Akademická činnost:

Vystoupení na konferencích:

1) *Vědecká konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd Olomouc 2012*, PedF UP Olomouc 22.5.2012, příspěvek s názvem: *Institucionalizace českého stranického systému prizmatem teorie Scotta Mainwaringa*

2) *Korupce jako destabilizační faktor rozvoje a demokratické konsolidace* (vědecká konference), Metropolitní univerzita Praha, Univerzitní středisko Plzeň, 8.11.2012, příspěvek s názvem: *Boj proti korupci jako součást antiestablishmentového apelu*

3) *II. ročník mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd Olomouc 2013*, PedF UP Olomouc 15.10.2013, příspěvek s názvem: *Institucionalizace českého stranického systému po volbách 2010*

Odborná práce:

1.5.2011 – 30.6.2011 Katedra politologie Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze – zpracování rešerší odborných textů pro kolektivní monografii

Pedagogická činnost:

2011 – dodnes Vyšší odborná škola publicistiky Praha – vyučující odborných předmětů

2011/2012 Ústav politologie FF UK – kurz Četba textů ke komparativní politologii - vyučující

2013/2014 Ústav politologie FF UK – celosemestrální kurz (De)institucionalizace stranických systémů Visegrádských zemí – vyučující

III. – VI.2018 Think-tank Evropské Hodnoty – vzdělávací projekt Žiju v demokracii – odborný lektor